

TÜRK VERGİ SİSTEMİNDE VADE FARKLARI SORUNU VE BİR ÖRNEK OLAYIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Fatih DURAL*

(YAKLAŞIM/EKİM-1993)

/. GİRİŞ

Çağdaş ekonomilerde malın pazarlanması, sürekli değişen sorunların yaşandığı önemli bir konudur. Günümüzde malın tüketiciye en iyi, en çabuk, en doğru, en akılcı, en gerçekçi bir biçimde ulaştırılması mutlak bir zorunluluk haline almış ve adeta giderek esas belirleyici faktörlerden biri haline gelmiştir. Özellikle otomotiv, inşaat gibi birim ürünün çok pahalı olduğu sektörde de krediyi, malın pazarlanmasının ayrılmaz parçalarından biri haline getirmiş, hatta en önemlisi yapmıştır. Bugün dünya ekonomilerinde de büyük ihalelerin alınması, bir çok koşulun yanısıra **finansman-kredi** sorununun çözümüne bağlı hale gelmiştir. Ülkemizde de özellikle otomotiv yatırım araçlarında satışlar, alıcının yetersiz bulunan alım gücü nedeni ile 2 ile 3 yıla ulaşan, bazı hallerde bu süreleri bile geçen süreler içinde yapılmaktadır. Bu amaçla kurulmuş, temel fonksiyonu bu olan bir finansman sistemi de henüz kurulamamıştır. Tüketici kredileri son bir kaç yıldır konuya belli bir çözüm getirmekle beraber, bu kredilerin de özellikle sayısal çokluğa bağlı olarak riski dağıtmak amacı ile kamyon, otobüs, çekici gibi otomotiv yatırım araçları yerine daha çok otomobile yönelmesiyle yeterli olmamıştır.

Durum bu denli önemli ve yaşamsal olmasına rağmen vade farklarının vergilenmesi konusunda Türkiye'de idare, doktrin, uygulama ve yargı arasında tam bir uyum bulunmamaktadır. Bu durum yer yer vergi kaybına neden olmakta, yer yer mükelleflerin keyfi vergi tarhiyatlarıyla karşı karşıya gelmelerini sağlamaktadır. Oysa bugün olduğu gibi, bundan sonra da finansman hizmetleri ekonomideki önemini her geçen gün biraz daha artıracaktır. Bu nedenle konunun vergi hukuku, özel hukuk ve finansman teknikleri açısından değerlendirilmesi, net açık ve kesin kurallara bağlanması ivedi bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Bunun için de temel yaklaşımımız mukayeseli hukuka göre olayı değerlendirmek ve yargı organlarına intikal etmiş bir örnek olay çerçevesinde sonuca gitmek olacaktır.

//. VADE FARKLARININ KATMA DEĞER VERGİSİ KARŞISINDAKİ DURUMU

3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanu-nu'nun "Matraha Dahil Olan Unsurlar" başlığını taşıyan 24. maddesinde matraha dahil olan unsurlar arasında "vade farkları" açıkça belirtilmiştir. Vade farklarının KDV'ne tabi olduğu konusunda en küçük bir tartışma bile yoktur. Ancak, vergiyi doğuran olayın ne zaman vuku bulduğu konusunda anlaşmazlık bulunmaktadır. Kişisel kanımız bu ihtilafın çözümü için öncelikle anılan konuda vergiyi doğuran olaya ilişkin 10. maddenin önyargılardan uzak değerlendirilmesi gereklidir. Bu maddeye göre (10/a) vergiyi doğuran olay;

- Malın teslimi veya
- Hizmetin ifasıdır.

* * *Marmara Üniversitesi Vergi Hukuku Öğretim Görevlisi*

Aşağıda belirteceğimiz yargı kararlarına konu olan olayda; şirket ile alıcı arasında bir otobüs satışı (Bey Akdi), bir de finansman hizmeti (Karz Akdi) bulunmaktadır. Kısaca bu satışlarda birbirine bağlı ve ancak birbirinden farklı iki ayrı işlem bulunmaktadır.

Kuşkusuz malın teslimi ile otobüs ve/ veya kamyon gibi ürünün peşin satış fiyatına ilişkin KDV açısından vergiyi doğuran olay meydana gelmektedir. Oysa finansman hizmeti açısından ise hizmetin ifası henüz sözkonusu değildir. Çünkü KDV Kanunu'nun 4. maddesinde hizmet ifasının, bir şeyi yapmak, işlemek, meydana getirmek, imal etmek, onarmak temizlemek, muhafaza etmek hazırlamak, değerlendirmek, kiralamak, bir şeyi yapmamayı taahhüt etmek gibi şekillerde olabileceği kurala bağlanmıştır. Görüldüğü gibi bir finansman hizmetinde aynı veya nakdi kredinin verilmesi vergiyi doğuran olay açısından gerekli ama yeterli değildir. Vergiyi doğuran olaydan yani hizmetin ifasından bahsedilebilmesi için kredinin kullanılması yani vade boyutu mutlaka gereklidir. Aynen gayrimenkullerin ikamet veya işyeri olarak kiralanmasında olduğu gibi [\(1\)](#)

Yargı kararlarına mesnet olan olayda; şirket, "**Belirsiz Vadeli Satış Modeli**" adı altında satış yapmaktadır. Şirket otobüs veya kamyon satışlarında, bu satış biçimi yanısıra peşin satış, **leasing ile satış, belli süreli vadeli satış, banka tüketici kredisi ile satış, takas usulü satış** ve benzeri, her gün yenisi bulunabilen satışları da yapmaktadır. Burada asıl olan tüketici (yatırımcı) ile satıcı firma arasında alıcının mali bünyesine en uygun, en gerçekçi modelin bulunmasıdır. Çünkü otobüs veya kamyon alıcısı herhangi bir alıcı gibi değildir. Alıcı hemen her 3 yılda bir yenileme yatırımına gittiği için bu satışların her iki tarafın da çıkarlarına son derece uygun olması gereklidir.

"**Belirsiz Vadeli Satış Modelinde**" şirket, alıcı ile nakil vasıtasının satış, fiyat, teslim, kredilendirme ve teminat konularını içeren bir sözleşme yapmakta ve işlemlerini de bu sözleşmeye uygun yürütmektedir.

Sözleşmeye göre satış bedelinin bir kısmı, peşin alınmakta ve kalanı müşterinin isteği doğrultusunda 30-40 ay süre ile kre-dilendirilmektedir.

Bakiye borç, sözleşmede öngörülen azami vade, faiz oranına göre hesaplanan muhtemel vade farkları ve KDV için aylık teminat senetleri alınmakta ve bunlar (anapara borcu, faiz ve KDV) bu senetlerin paraya çevrilmesi yoluyla tahsil edilmektedir. Fiili uygulamada malın fiyatı **afişe fiyat** olup bir tereddüte mahal vermediği gibi toplam vade farkı tutan da azami vadelerin süresine göre peşin satış fiyatının 3-4 mislini bulabilmektedir. Yani bir başka deyişle kredi işlemi, satışa nazaran daha önem ve ağırlık taşımaktadır. Şirket malın tesliminde imalatçı firma ile yaptığı anlaşma doğrultusunda öngörülen satış fiyatı üzerinden (afişe fiyat) fatura kesmekte ve KDV tahakkuk ettirmekte, ödemektedir. Ayrıca, müşteri borcu için her ay vade farkı tahsil ve tediyeye bakılmaksızın tahakkuk ettirilmekte, fatura kesilmekte ve KDV oluşturulmaktadır. Örnek olayda satış bedeli teslim tarihinde, vade farkları ise faizlerin tahakkuk ettiği dönemde (her ay sonu) vergilenmektedir.

Görüldüğü üzere uygulama 3065 sayılı KDV Kanunu'nun 4, I O/a, 20 ve 24. maddelerine tamamen uygun bulunmaktadır. Durum böyle olduğu halde idarece tarhi-yat yapılmıştır. İdare ne kadar olacağı bile belli olmayan, hesaplanamaz vade farkı tutarlarını teminat alınan senetlerle eşit sayarak vergileme yoluna gitmiştir. Açıkça görüleceği üzere finansman hizmeti ifa edilmemiştir. Hizmetin ifa edilmesi kredinin kullanılmasına bağlıdır. Katma değer vergisinde, vade boyutu olmadan finansman hizmeti ifa edilmesi mümkün değildir. Nitekim aynı idare gayrimenkul kiralalarının verilmesinde vergiyi doğuran olayı adeta tahsil noktasına çekmiştir (25 no'lu KVK GT). Kişisel kanımız burada vergiyi doğuran olay tahsil ve tediyeye bakılmaksızın her ay sonu doğmaktadır. Nitekim ilgili şirket de buna uygun hareket etmiştir. Bu durum Avrupa ülkelerindeki uygulamaya da uygundur. Örneğin; Almanya Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 4/8 kuralı, para ve sermaye dolaşımına ilişkin olarak ayrıntılı düzenlenmiştir. Bu kural, 1989'dan gelmekte olup, önce dar iken sonraları genişletilmiştir. Sözkonusu işlemler Almanya'da vergi dışıdır.

Vade farklarının, araya bir kredi kurumu girmedikçe, mal bedeli sayılıp vergileneceği görüşü, 1980 yılına kadar vergi yargı mercilerince kabul görmüştür. Görüşün gerekçesi, mükellefçe peşin mal bedeli ile vade farkı arasında kaydırma yapılarak kötü kullanımı önlemektir. Bu görüş, vergi

hukukçularınca esaslı biçimde eleştiri konusu olmuştur. Bunun üzerine vergi yargı mercileri 1980 yılında görüşünü değiştirmiş, vade farklarının mal bedeli sayılmayacağı, vergi dışı olacağı görüşüne gelinmiştir.

Böylece, aynı iktisadi konunun araya kredi kuruluşu girince vergilenmemesi, kredi kuruluşu girmeyince vergilenmesi çelişkilerine son verilmiş ve iktisadi denklik sağlanmıştır. Vergi idaresi, vergi yargı mercilerinin görüşüne hemen uymuştur. Batı Almanya'da 1980 yılından bu yana vade farkları vergi konusu değildir. Bu görüş yasaya uygun taksitli satışlar içinde geçerlidir. Son görüşün gerekçesi mal tesliminin **ayrı bir işlem** olduğu ve vade farkının ayrı bir işlem olduğudur.

Açıkça görüleceği üzere mukayeseli hukuka göre de idarenin bugünkü anlayışını tasvip etmek mümkün değildir, idarenin bugünkü uygulaması, tutarı bile belli olmayan (proforma) vade farklarının satış bedelinin bir unsuru olarak hizmet daha **ifa** edilmeden vergiye tabi tutulması sonucunu doğurmaktadır. Bu ise yaratılmamış bir katma değer üzerinden ileride nasılsa yaratılabilir diye bugünden vergi alınmasıdır. Bu bir **ilke hatasıdır**.

///. VADE FARKLARININ KURUMLAR VERGİSİ KARŞISINDAKİ DURUMU

Kurumlar vergisi açısından da konu irdelendiğinde burada da sorun, vergiyi doğuran olayın hangi noktada oluştuğu konusunda çıkmaktadır. Gelirin elde edilmesinde tahakkuk, hukuki tasarruf, ekonomik tasarruf ya fiili tasarruf olmak üzere dört aşama bulunmaktadır. Gelirin tahakkuku ise, muamelelerin eksiksiz olarak tekemmül etmiş olmasını ifade eder. Gelir doğurucu muamele eksiksiz olarak tekemmül etmemişse, gelir elde edilmiş sayılamaz ve vergileme yapılamaz. Bu nedenle gerçek gelirin dönemsel olarak vergilenmesini sağlamak amacıyla 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nda 281,283,285 ve 287. maddeler düzenlenmiştir. Bu maddeleri ile gelir ve gider, alacak ve borç vergileme günündeki değerine indirgenmektedir. Böylece o dönemde **elde edilen** yeni tahakkuk eden **gerçek gelir** vergiye tabi tutulmaktadır. Yukarıda KDV açısından irdelediğimiz örnek olayda nakil vasıtaları satışına bağlı olarak alınan **teminat senetlerinin** satış yılında kurumlar vergisine tabi tutulması mümkün değildir. Nitekim bu konuda Yüksek Yargı Organı Danıştay Dava Daireleri Genel Kurulu, E.No: 1992/316, K.No: 1993/72 sayılı kararında (2), özetle yapılan uygulamanın doğruluğu ve Kurumlar Vergisi Kanunu ile Gelir Vergisi Kanunu'nun, **gerçek kazancın** vergilendirilmesi ve **dönemsellik ilkelerine** aykırı bir durum olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu karar ile, Danıştay Üçüncü Dairesi'nin konuya ilişkin aksi yöndeki E.No: 1993/338, K.No: 1993/ 1974 sayılı Kararı ortadan kaldırılmakta ve lehte olan Danıştay 4. Dairesi'nin E.No: 1991/4296, K.No: 1992/3205 sayılı karar da bir kere daha Yüksek Yargı Organınca karara bağlanmış olacaktır.

Bu karar ile **tahakkuk için** gelirin eksiksiz olarak tekemmül etmesi ilkesi, gerçek gelir ilkesi tam olarak sağlanmış bulunmaktadır. Kararda; sözleşme ve faturaya göre peşin satıldığı akitlerce kabul edilen taşıt araçlarının, ihtilafsız olan peşin satış bedellerinin satış tarihinde hasılatkaydedildiği, gerçekte ise bu bedelin sadece bir kısmını tahsil etmiş olan kurumun, peşin satış bedeli ile bu bedel arasındaki fark ve muhtemel erteleme sayısına göre alıcıdan aldığı erteleme sayısı kadar bono bedelini tahsil tarihlerinde hasılat yazdığı, herhangi bir erteleme döneminde borcunu tasfiye etme girişiminin alıcıya ait olduğu gözönüne alındığında kurum tarafından vergi kaybına yol açılmadığı ve izlenen yöntemin Kurumlar Vergisi Kanunu ile Gelir Vergisi Kanunu'nun **gerçek kazancın vergilendirilmesi** yolundaki temel ilkesine uygun düştüğü sonucuna varılmaktadır. Bu karar ile gerçek gelirin vergilenmesi ana kurala bağlanmış olmaktadır.

IV. SONUÇ

3.1. Belirsiz Vadeli Satış Modelinde bir mal satışı bir de finansman hizmeti olmak üzere birbirine bağlı ancak birbirinden farklı iki ayrı işlem bulunmaktadır.-Satış açısından malın teslimi ile vergiyi doğuran olay meydana gelmekte ve KDV'ne tabi tutulmaktadır. Finansman hizmetinde ise vergiyi doğuran olay **hizmetin ifasını**, yani hizmetin tamamlanmasını ifade eden vade farkının -faizin

işleyerek hak kesbe-dildiği dönemleri itibariyle tekemmül ettiği açıktır.- ifa edilmemiş hizmetin mal bedeli sayılarak KDV'ne tabi tutulması mümkün değildir.

3.2. Kurumlar vergisi açısından da gerçek gelirin vergilenmesi ve dönemsellik ilkeleri ile 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 281, 283, 285 ve 287. maddeleri uyarınca muhtemel vade farklarının işleyip, hakkesbedildiği dönemde, yani hizmetin **eksiksiz olarak tekemmül ettiği** dönemde vergiye tabi tutulması gereklidir.E: 1992/326 ve K: 1993/72 sayılı Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu Kararı doktrin ve çağdaş vergi uygulamalarına tamamen uygundur. Dileğimiz, örneğini verdiğimiz Almanya'da ve diğer çağdaş ülkelerde olduğu gibi Idare'nin Yüksek Yargı Organı kararlarına uymakta gecikmemesidir. Hukukun üstünlüğü çağdaş demokrasilerde tartışılmaz birkaç tepe kavramdan biridir. Hukuk herkesiçindir.

[\(1\)](#) Fatih DURAL, Otomotiv Sektörünün Vergi Sorunları, TURMOB Serbest M., Serbest M.M. ve Yeminli Mali Müşavirlik Odaları Birliği Yayını, Bilanço, Sayı: 2, 1993, s.7

[\(2\)](#) Söz konusu kararın metni ve Dergimizin "Yargı Kararları" ile ilgili kısmında yer verilmiştir.

